

ภูมิหลัง รัฐวิสาหกิจไทย

ฉันทลักษณ์ ณ. ป้อมเพชร
ประนอม ไชวินวิวัฒน์

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

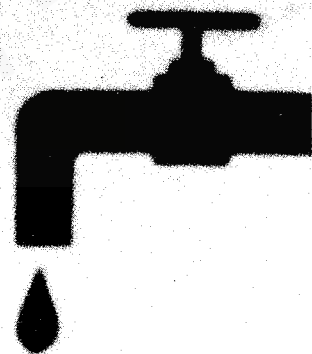
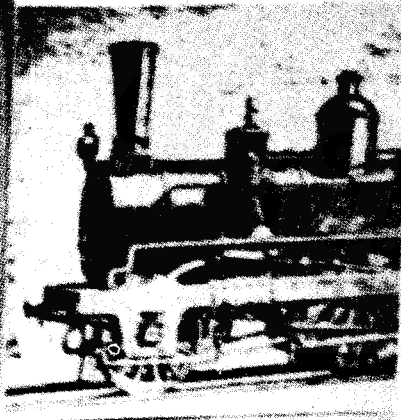
รัฐวิสาหกิจมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและการปกครองของประเทศ โดยเหตุที่มีขนาดใหญ่จำนวนเงินลงทุนกว่าแสนล้านบาท รายได้สุทธิกว่าพันล้านบาท และจำนวนพนักงานกว่าแสนคนความสนใจของประชาชนทั่วไปในเรื่องราวเกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจนับวันจะมีมากขึ้น จึงมีผู้รู้ทั้งด้านวิชาการ และด้านการวิเคราะห์วิจัยหลายท่านให้ความสนใจศึกษา วิเคราะห์ และวิจัย ในบทบาทและการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจ และผลงานที่ออกมาถือว่ามีประโยชน์อย่างมากทั้งด้านแนวความคิดและแนวทางปฏิบัติ ดังที่ส่วนหนึ่งปรากฏเป็นบทความต่าง ๆ ในวารสารฉบับนี้ บทความที่นำเสนอต่อไปนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลขั้นพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นมาและสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจ เพื่อเป็นฐานในด้านความเข้าใจในการติดตามบทความอื่น ๆ ต่อไป

ภูมิหลัง

กว่าจะมาเป็นรัฐวิสาหกิจในปัจจุบัน คำว่า "รัฐวิสาหกิจ" เข้าใจกันกว้าง ๆ ว่าเป็น หน่วยงานธุรกิจที่รัฐบาลหรือหน่วยงานธุรกิจของรัฐบาลเป็นเจ้าของ หน่วยงานนี้เริ่มขึ้นตั้งแต่เมื่อไรและมีความเป็นมาอย่างไร จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ผู้นำประเทศหรือฝ่ายปกครองทำการค้าขายมาแต่โบราณแล้ว โดยเริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหงมหาราช นับเป็นกษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ริเริ่มดำเนินการค้า และส่งเสริมสนับสนุนการค้าทุกวิถีทาง ทั้งการค้าภายในและการค้าต่างประเทศ สำหรับการค้ากับต่างประเทศนั้น เนื่องจากกรุงสุโขทัยเพิ่งเริ่มตั้งขึ้นจึงมีการค้าไม่ใหญ่โตนัก คงมีแต่ทางเรือระหว่างกรุงสุโขทัยกับเมืองจีนเท่านั้น

รัฐวิสาหกิจมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและการปกครองของประเทศ โดยเหตุที่มีขนาดใหญ่ จำนวนเงินลงทุนกว่าแสนล้านบาท รายได้สุทธิกว่าพันล้านบาท และจำนวนพนักงานกว่าแสนคน

จะเห็นได้ว่า “รัฐวิสาหกิจ” ในสมัยสุโขทัยตลอดจนสมัยศรีอยุธยา นั้น เป็นไปในรูปของการค้ากับต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ ส่วนรัฐวิสาหกิจที่รัฐเข้ามาประกอบการผลิตหรือทำการค้าเองภายในประเทศนั้น เริ่มมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในสมัยศรีอยุธยาซึ่งเป็นยุคที่รุ่งเรืองยุคหนึ่ง ในประวัติศาสตร์ของชาติไทย อาจกล่าวได้ว่าความรุ่งเรืองมั่งคั่งสมบูรณ์ของสมัยกรุงศรีอยุธยา นี้อาศัยการค้าขายเป็นรากฐานสำคัญ ในแผ่นดินของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้มีการจัดตั้งคลังสินค้ากับกรมทำขึ้น ทำหน้าที่เป็นที่เก็บรักษาของส่วยและอากร⁽¹⁾ นับว่าเป็นหน่วยงานธุรกิจที่รัฐบาลตั้งขึ้นและเป็นเจ้าของเป็นครั้งแรก และทำการค้าขายกับต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ อาทิเช่น ประเทศจีน และญี่ปุ่น เป็นต้น การทำการค้าดังกล่าวเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาตามลำดับ และแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ถึงแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช รัฐบาลได้ทำการค้าติดต่อกับประเทศต่าง ๆ ในยุโรป เป็นต้นว่า ประเทศโปรตุเกส สเปน ฮอลันดา อังกฤษ เดนมาร์ก ฝรั่งเศส โดยที่ในรัชกาลของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ได้มีการทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีค้าขายกับประเทศโปรตุเกส ถือได้ว่าเป็นสัญญาสมัยแรกที่ไทยทำกับนานาประเทศ และหลังจากนั้นประเทศไทยก็ทำการค้ากับต่างประเทศเรื่อยมา และมาถึงจุดเสื่อมในรัชสมัยสมเด็จพระเพทราชา ซึ่งเป็นปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา อนึ่ง การทำการค้าในช่วงเวลาดังกล่าวจะเจริญหรือตกต่ำขึ้นอยู่กับพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ในแต่ละรัชสมัยเป็นอย่างมาก

จะเห็นได้ว่า “รัฐวิสาหกิจ” ในสมัยสุโขทัยตลอดจนสมัยศรีอยุธยานั้น เป็นไปในรูปของการค้ากับต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ ส่วนรัฐวิสาหกิจที่รัฐเข้ามาประกอบการผลิตหรือทำการค้าเองภายในประเทศนั้น เริ่มมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้เอง รัฐบาลได้เริ่มดำเนินวิสาหกิจอันเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจหลายอย่าง เช่น การรถไฟ การเดินเรือชายทะเล การโทรเลข โทรศัพท์ การประปา ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมา

(1) อากร นั้นคือ การเก็บชั่งส่วนผลประโยชน์ที่ราษฎรทำมาหาได้ โดยประกอบการต่าง ๆ เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน เป็นต้น หรือโดยให้สิทธิของรัฐบาล เช่น อนุญาตให้เก็บของในป่า จับปลาในน้ำ และต้มกลั่นสุรา เป็นต้น (สิทธิธรรมนิยมต่าง ๆ ภาค 16 หน้า 1) ส่วย นั้นคือ ยอมให้บุคคลบางจำพวกส่งสิ่งของซึ่งรัฐบาลต้องการใช้แทนที่คนเหล่านั้นต้องมาประจำทำราชการด้วยแรงของตน

แต่สมัยแผ่นดินสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ เป็นช่วงที่ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการใหม่ ๆ เกิดขึ้นทั้งในยุโรปและอเมริกา และเราก็ได้รับอิทธิพลนี้ด้วย จนกระทั่งสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 และประกาศใช้รัฐธรรมนูญซึ่งมีหลัก 6 ประการ ประกอบด้วยหลักเศรษฐกิจเป็นหลักหนึ่งนั้นรัฐวิสาหกิจก็ได้รับการปรับปรุงและเกิดขึ้นใหม่หลายสาขา ในสาขาอุตสาหกรรม รัฐได้เข้าผูกขาดผลิตยาสูบ สุรา ไฟฟ้ ตลอดจนดำเนินการผลิตน้ำตาล กระดาษ ผ้า ในสาขาพาณิชย์รัฐบาลได้จัดตั้งบริษัท ไทยนิคมซึ่งเป็นบริษัทแม่ของบริษัทจังหวัดจัดตั้งธนาคารแห่งประเทศไทย

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เหตุการณ์ได้ผลักดันให้รัฐบาลเข้าไปมีบทบาทในรัฐวิสาหกิจมากขึ้น เนื่องจากขาดแคลนสิ่งอุปโภคและบริโภค รวมทั้งยุทธปัจจัยต่างๆ มีการตั้งคณะกรรมการดำเนินการอุตสาหกรรมขึ้นเพื่อพิจารณาปรับปรุงและก่อตั้งรัฐวิสาหกิจ จึงได้มีรัฐวิสาหกิจเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก มีทั้งกิจการที่ให้ผลสำเร็จมั่นคง และกิจการที่ไม่ประสบผลสำเร็จ และในที่สุดก็เลิกไปโดยปริยาย

คำจำกัดความ

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่ากิจการที่รัฐบาลเข้าเป็นเจ้าของและดำเนินงานในรูปวิสาหกิจมีมานานแล้ว นานพอ ๆ กับประวัติศาสตร์อันยาวนานของชาติ แต่ถ้าจะพิจารณาถึงรูปแบบการปกครองของประเทศที่เปลี่ยนจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบบประชาธิปไตย คำว่า “รัฐวิสาหกิจ” เริ่มใช้เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2502 ในพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2502 มาตรา 13 ได้ให้นิยามคำว่ารัฐวิสาหกิจไว้ดังนี้ “รัฐวิสาหกิจ” หมายความว่า บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลซึ่งทุนทั้งสิ้นเป็นของกระทรวงทบวงกรมในรัฐบาลหรือกระทรวงทบวงกรมในรัฐบาลมีทุนรวมอยู่ด้วยเกินกว่าร้อยละ 50 หรือบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลใด ๆ ที่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลดังกล่าวข้างต้นมีทุนรวมอยู่ด้วยเกินกว่าร้อยละ 50 และให้หมายความรวมถึงองค์การของรัฐบาลหรือหน่วยงานธุรกิจที่รัฐบาลเป็นเจ้าของ และรวมตลอดถึงบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติ

บุคคลใด ๆ ที่องค์การของรัฐบาลหรือหน่วยงานธุรกิจของรัฐบาลมีทุนรวมอยู่ด้วยเกินกว่าร้อยละ 50

ในการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจ อาจจำแนกลักษณะการจัดตั้งได้ดังนี้

1. รัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งโดยพระราชบัญญัติ ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญคือ นอกจากเป็นองค์การหรือสำนักงานที่รัฐเป็นเจ้าของลงทุนแต่เพียงฝ่ายเดียวแล้ว ยังเป็นกิจการประเภทสาธารณูปโภคที่สำคัญต่อประชาชนอีกด้วย ปัจจุบันมีอยู่ 24 แห่ง เช่น การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, การเคหะแห่งชาติ, ธนาคารออมสิน, การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ

2. รัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งโดยพระราชกฤษฎีกา มีทุนดำเนินงานทั้งสิ้นเป็นของรัฐ ปัจจุบันมีจำนวน 21 แห่ง เช่น ร.ส.พ., องค์การแก้ว, องค์การตลาด ฯลฯ

3. รัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งขึ้นตามมติของคณะรัฐมนตรี โดยรัฐบาลกำหนดเงินทุนหมุนเวียนเพื่อการดำเนินงาน และให้ผู้อยู่ภายใต้การควบคุมของกระทรวงเจ้าสังกัด ปัจจุบันมี 9 แห่งที่สำคัญ เช่น โรงงานยาสูบ, สำนักงานธนากรเคราะห์, สำนักงานสลากกินแบ่ง, โรงงานน้ำตาล ฯลฯ

4. รัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งขึ้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยมีฐานะตามกฎหมายเป็นบริษัทจำกัด ปัจจุบันมี 18 แห่ง มีทั้งที่รัฐถือหุ้นทั้งสิ้น เช่น บริษัทเดินอากาศไทย บริษัทไม้อัดไทยและที่รัฐถือหุ้นร่วมกับเอกชน โดยมีหุ้นเกินกว่าร้อยละ 50 เช่น บริษัทการบินไทย บริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทย เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของรัฐวิสาหกิจ

สำหรับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจแต่ละแห่งมีแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับสถานการณ์สภาพสังคม และความต้องการของสังคม ซึ่งตามหลักการแล้ว เป้าหมายในการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจอาจกล่าวรวมได้ว่า เพื่อผลประโยชน์และความสงบสุขของชาติและประชาชนโดยส่วนรวม ทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม และในบางกรณีอาจมีเป้าหมายเพื่อการหารายได้เป็นสำคัญได้ด้วย

จากเป้าหมายใหญ่ ๆ ดังกล่าว อาจสรุปสาเหตุที่รัฐเข้าดำเนินการในกิจการรัฐวิสาหกิจได้ชัดเจนเป็นข้อ ๆ ดังนี้

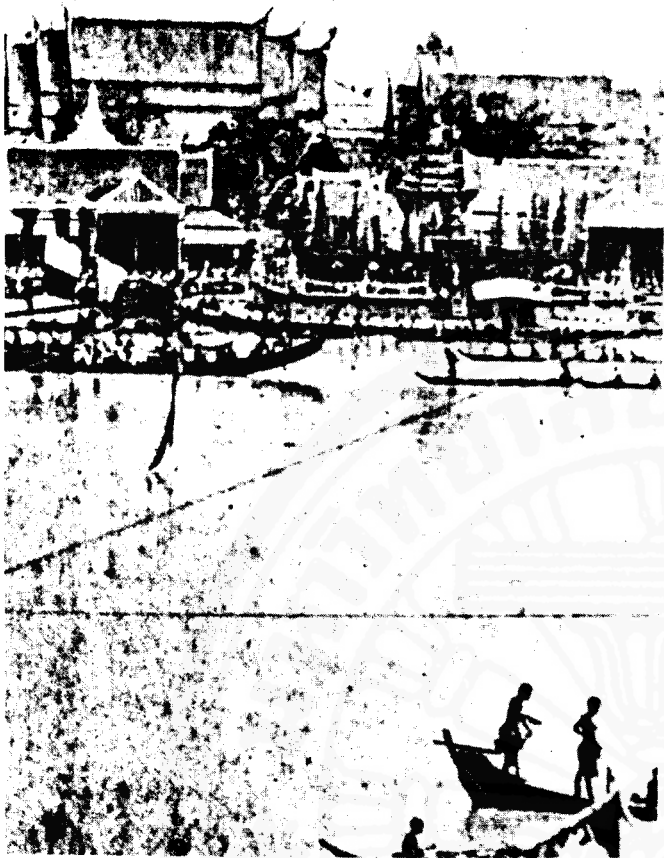
1. เพื่อพัฒนาให้ประชาชนมีสินค้าและบริการที่จำเป็นแก่การดำรงชีพใช้อย่างพอเพียงในคุณภาพและราคาที่เหมาะสม กิจการใดที่อยู่ในความต้องการของสังคม และภาคเอกชนไม่สามารถทำได้ อาจเนื่องมาจากความไม่พร้อมด้านทุน หรือบุคคลากรที่มีความสามารถพอ เนื่องจากมีวิทยาการสูง รัฐก็จะเข้าดำเนินการหรือกิจการใดที่มีลักษณะผูกขาดไม่แน่ใจว่าภาคเอกชนจะดำเนินการอย่างมีจรรยาบรรณพอ รัฐก็จะเข้าดำเนินการเพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่สังคม

2. เพื่อพัฒนาสังคม เป็นผลสืบเนื่องมาจากข้อแรก กล่าวคือ เมื่อมีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จะเป็นกิจการใดก็ตามจะมีผลต่อเนื้ออย่างมากในด้านสภาพสังคม และความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศจะดีขึ้น ทรัพยากรบุคคลและสิ่งของในประเทศจะถูกใช้อย่างเต็มที่ คนมีงานทำมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นเป็นการยกฐานะทางเศรษฐกิจที่จะทำให้ปัญหาทางสังคมลดน้อยลง

3. เพื่อสาเหตุเฉพาะ เช่น เพื่อความมั่นคงของชาติ เพื่อผลิตยุทธปัจจัยทางการทหารเพื่อเกียรติภูมิของประเทศ หรือเพื่อผลทางรายได้ของรัฐบาล ซึ่งเป้าหมายในลักษณะดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐบาล

ประวัติของรัฐวิสาหกิจบางแห่ง

สำหรับข้อมูลประวัติการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจที่มีอยู่ในปัจจุบันแต่ละแห่งมีความเป็นมาที่ต่างกันออกไป กว่าที่จะมาเป็นรัฐวิสาหกิจเช่นที่เป็นอยู่ บางแห่งเปลี่ยนแปลงลักษณะการประกอบการและชื่อหน่วยงานหลายครั้ง บางแห่งเปลี่ยนแปลงหน่วยงานเจ้าสังกัดผู้รับผิดชอบหลายหน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าโดยแท้จริงแล้วรัฐวิสาหกิจมิได้เป็นหน่วยงานที่เมื่อตั้งขึ้นมาอย่างไรก็คงอยู่อย่างนั้นตลอดไป หากแต่มีการพิจารณาหาความเหมาะสมในด้านนโยบาย เป้าหมาย และวิธีการอยู่เสมอส่วนความคล่องตัวในการเปลี่ยนแปลงอาจมีข้อจำกัดอยู่บ้างในหน้าที่ติดอยู่กับโครงสร้างและระบบราชการซึ่งยังมีอยู่อย่างมากในหน่วย

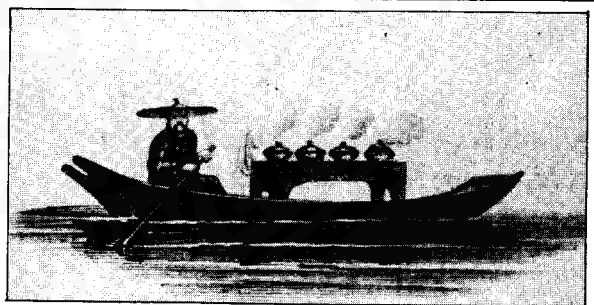
เป้าหมายในการดำเนินงาน
ของรัฐวิสาหกิจอาจกล่าวรวม
ได้ว่า เพื่อผลประโยชน์และ
ความสงบสุขของชาติและประ
ชาชนโดยส่วนรวม ทั้งทาง
ด้านเศรษฐกิจ การเมืองและ
สังคม และในบางกรณีอาจ
มีเป้าหมายเพื่อการหารายได้
เป็นสำคัญได้ด้วย

งานรัฐวิสาหกิจแต่ละแห่งอย่างเลี่ยงไม่ได้ มีรัฐวิสาหกิจหลาย
แห่งที่มีความเป็นมาในการจัดตั้งที่น่าสนใจ ดังตัวอย่างที่
รวบรวมได้ดังนี้

รัฐวิสาหกิจประเภทสาธารณูปโภค

การไฟฟ้านครหลวง “บริษัท ไฟฟ้าสยาม จำกัด”
ซึ่งจัดตั้งโรงงานขึ้นในปี พ.ศ. 2444 และเปลี่ยนชื่อเป็น
“บริษัท ไฟฟ้าไทยคอร์ปอเรชั่น จำกัด” ในปี พ.ศ. 2482
และ “การไฟฟ้าหลวงสามเสน” ซึ่งสร้างโรงงานในปี พ.ศ.
2455 และเปลี่ยนชื่อเป็น “กองไฟฟ้าหลวงสามเสน” ในปี
พ.ศ. 2488 ถูกทำลายเนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั้ง
สองแห่ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2492 “บริษัท ไฟฟ้าไทยคอร์-
ปอเรชั่น จำกัด” ได้สัมปทานกิจการไฟฟ้า และโอนกิจการ
ให้รัฐดำเนินการต่อในนามของ “การไฟฟ้ากรุงเทพ” ในปี
2493

ในปี 2501 ได้รวมกิจการเข้ากับกิจการของ “กอง
ไฟฟ้าหลวง กรมโยธาเทศบาล” เป็น “การไฟฟ้านครหลวง”
สังกัดกระทรวงมหาดไทย

การประปานครหลวง กิจการประปาในเขตกรุงเทพมหานคร เริ่มก่อตั้งใน พ.ศ. 2452 โดยพระราชดำริ ของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเริ่มดำเนิน กิจการในชื่อของ “การประปาสยาม” ในพ.ศ. 2457 และ ในปี พ.ศ. 2510 ได้จัดตั้ง “การประปานครหลวง” ขึ้น ตามพระราชบัญญัติการประปานครหลวง พ.ศ. 2510 สังกัด กระทรวงมหาดไทย

การประปาส่วนภูมิภาค เดิมมีชื่อว่า การประปาภูมิภาค แบ่งเป็น 2 ส่วน คือประปาที่อยู่ในเขตเมืองและสุขาภิบาล ใหญ่ มี 185 แห่ง อีกส่วนหนึ่งเป็นเขตชนบท มี 550 แห่ง ขึ้นอยู่กับกองประปาชนบทของกรมอนามัยเดิม ต่อมากลุ่ม ข้าราชการและลูกจ้างของการประปาภูมิภาค ได้เสนอให้ เปลี่ยนเป็นรัฐวิสาหกิจ การประปาส่วนภูมิภาคจึงเกิดขึ้น มีฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจ โดย พระราชบัญญัติการประปา พ.ศ. 2522 สังกัด กระทรวงมหาดไทย

รัฐวิสาหกิจประเภทสาธารณูปการและบริการทั่วไป

บริษัทการบินไทย จำกัด เดิมคือ บริษัท เดินอากาศ ไทย และได้เข้าร่วมทำสัญญาร่วมก่อการกับสายการบิน เอส.เอ.เอส. ของกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย และก่อตั้งเป็นบริษัทการบินไทย จำกัด ในปี พ.ศ. 2502 ดำเนิน ธุรกิจการบินพาณิชย์ระหว่างประเทศ สังกัดกระทรวงคมนาคม

บริษัทเดินอากาศไทย จำกัด เริ่มกิจการโดยกรม อากาศยานทหารบก ในปี พ.ศ. 2462 และโอนให้อยู่ในการ ดูแลของหน่วยราชการฝ่ายพลเรือนในปี พ.ศ. 2465 จัด ตั้งเป็นรูปบริษัทในปี พ.ศ. 2473 ใช้ชื่อว่า “บริษัทเดิน อากาศจำกัด” ต่อมาในปี พ.ศ. 2482 เปลี่ยนชื่อเป็น “บริษัท ขนส่งจำกัด” และในระหว่างสงครามโลก ครั้งที่ 2 ได้ยกเลิกกิจการไป

หลังสงครามโลก ครั้งที่ 2 รัฐบาลได้มอบให้กระทรวงคมนาคมจัดดำเนินการ การบินของประเทศขึ้น ในขณะที่กองทัพอากาศได้เริ่มกิจการการบินพาณิชย์ ในปี พ.ศ. 2489 กระทรวงคมนาคมจึงขอรับโอนกิจการของกองทัพอากาศมาดำเนินการเอง โดยใช้ชื่อว่า “บริษัทเดินอากาศจำกัด” ในปี พ.ศ. 2490

ในปี พ.ศ. 2494 - 2496 รัฐบาลได้รวมกิจการการบินของบริษัทเดินอากาศ จำกัด และบริษัท การบินแปซิฟิก โอเวอร์ซีส์(สยาม) จำกัด เข้าด้วยกัน ใช้ชื่อว่า “บริษัทเดินอากาศไทย จำกัด” อยู่ในสังกัดกระทรวงคมนาคม

รัฐวิสาหกิจประเภทที่รัฐต้องการเข้าดำเนินการเอง เพื่อจะได้ควบคุมและ หรือนำรายได้เข้ารัฐ

โรงงานยาสูบ เดิมเป็นบริษัทยาสูบอังกฤษ อเมริกัน (ไทย) จำกัด ตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2484 ต่อมาในปี พ.ศ. 2486 รัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติยาสูบ ให้ การประกอบอุตสาหกรรม ชิกาแรต เป็นอุตสาหกรรมผูกขาดของรัฐ ใช้ชื่อว่า โรงงานยาสูบ สังกัดกระทรวงการคลัง

องค์การสุรา เดิมเป็นโรงงานสุรา สังกัดกระทรวงอุตสาหกรรม ต่อมาเมื่อ 17 ก.ค. 2502 คณะรัฐมนตรีมีมติให้โอนโรงงานสุราทั้ง 13 โรงให้อยู่ในความรับผิดชอบของกรมสรรพสามิต กระทรวงการคลังและในที่สุดกระทรวงการคลังมีคำสั่งให้จัดตั้งองค์การสุรา กรมสรรพสามิต เป็นรัฐวิสาหกิจ เมื่อ พ.ศ. 2506

รัฐวิสาหกิจประเภทส่งเสริมการสร้างชื่อเสียงให้ชาติ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2502 ตามประกาศของพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การอิสระ เรียกว่า “องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว” ต่อมาเปลี่ยนเป็น “การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย” ตามพระราชบัญญัติ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี

รัฐวิสาหกิจประเภทริเริ่มส่งเสริมกิจการอุตสาหกรรม และธุรกิจ

องค์การเหมืองแร่ ในปี พ.ศ. 2472 กระทรวงเกษตร ธิการ มีนโยบายสงวนเขตเหมืองแร่ไว้ให้คนไทยในอนาคต (เพราะในสมัยนั้น การเหมืองแร่อยู่ในมือชาวต่างประเทศ ทั้งสิ้น) และในปี พ.ศ. 2482 คณะรัฐมนตรีมีอนุมติให้ จัดตั้ง “องค์การเหมืองแร่” พร้อมรับโอน กิจการทำเหมือง ของกระทรวงกลาโหม มาดำเนินการในความรับผิดชอบ ของกองโลหกิจ กรมที่ดินและโลหกิจ กระทรวงเกษตร ธิการ ต่อมาในปี พ.ศ. 2484 กองโลหกิจจากกรมที่ดิน โอน มาเป็น กรมโลหกิจสังกัดกระทรวงเศรษฐกิจ และในปี พ.ศ. 2485 โอนไปสังกัดกระทรวงอุตสาหกรรม จนถึงปี พ.ศ. 2506 กรมโลหกิจ เปลี่ยนชื่อเป็น “กรมทรัพยากร ธรณี” ย้ายสังกัดอยู่ในกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ

องค์การเหมืองแร่ ซึ่งอยู่ติดกับ กรมโลหกิจ จึงถูก ย้ายโอนเจ้าสังกัดเรื่อยมา และเปลี่ยนชื่อเป็น “ศูนย์อุตสาหกรรมเหมืองแร่” ในปี 2509 แต่ในที่สุด เมื่อ พ.ศ. 2520 ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การเหมืองแร่ พ.ศ. 2520 องค์การเหมืองแร่จึงเกิดอีกครั้งหนึ่ง สังกัดอยู่กระทรวง อุตสาหกรรม

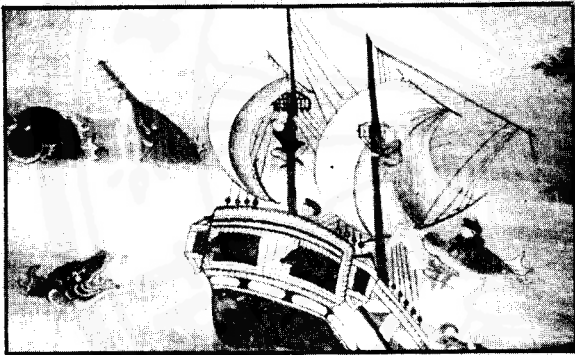
องค์การเภสัชกรรม ตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2444 ใช้ชื่อว่า “กองโอสถศาลา” สังกัดหน่วยงานกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2484 รัฐบาลจัดตั้ง “โรงงานเภสัชกรรม” ขึ้น และใน พ.ศ. 2509 ได้รวมกิจการทั้งสองเข้าด้วยกัน ตั้งเป็น “องค์การเภสัชกรรม” โดย พ.ร.บ. องค์การเภสัช กรรม พ.ศ. 2509 สังกัดกระทรวงสาธารณสุข

รัฐวิสาหกิจประเภททอผ้า

องค์การเบตเตอร์ เดิมเป็นอุตสาหกรรมเบตเตอร์ สังกัดกองทัพเรือ ในปี 2483 ต่อมาในปี พ.ศ. 2496 กระทรวงกลาโหม มีคำสั่งให้โอนโรงงานเบตเตอร์ให้อยู่ในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมและให้มีฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจ ใช้ชื่อว่า “องค์การเบตเตอร์” โดยพระราชกฤษฎีกา พ.ศ. 2498

การปีโตเลียมแห่งประเทศไทย ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการปีโตเลียมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2521 ต่อมาในปี พ.ศ. 2522 ได้รับโอน “องค์การก๊าซธรรมชาติแห่งประเทศไทย” เข้ามาอยู่ในความรับผิดชอบ ใช้ชื่อใหม่ว่า “สำนักงานโครงการก๊าซธรรมชาติ” และต่อมาในปีเดียวกัน

ได้รับโอน “องค์การเชื้อเพลิง” ซึ่งเดิมอยู่ในสังกัดกระทรวงกลาโหมมาเป็นหน่วยงานส่วนหนึ่ง ใช้ชื่อใหม่ว่า “สำนักงานจำหน่ายและสำรองผลิตภัณฑ์น้ำมัน” ในที่สุดอยู่ภายใต้สังกัดกระทรวงอุตสาหกรรม

องค์การทอผ้า เริ่มดำเนินงานโดยใช้ชื่อ “โรงงานฝ้ายสยาม” เมื่อ 11 กันยายน 2478 อยู่ในสังกัดกรมอากรณภณศัทฑทหารบก ต่อมาาร่วมกิจการกับ “บริษัทปั่นด้ายและทอผ้า” เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงงานทอผ้าไทย” ในปี 2490 สังกัดกระทรวงอุตสาหกรรม และแปรสภาพเป็นองค์การนิติบุคคลตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การทอผ้า พ.ศ. 2498 สังกัดกรมการอุตสาหกรรมทหาร กระทรวงกลาโหม

รัฐวิสาหกิจประเภทสถาบันการเงิน

ธนาคารออมสิน ในปี พ.ศ. 2456 รัชกาลที่ 6 ทรง

พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติคลังออมสิน พ.ศ. 2456 พระราชทานเงินตราพระคลังให้เป็นทุน 100,000 บาท สังกัดกระทรวงการคลัง ต่อมารัชการที่ 7 ทรงโปรดให้โอนกิจการคลังออมสินให้สังกัดกรมไปรษณีย์โทรเลข ในปี 2472 จนถึงปี พ.ศ. 2489 จึงได้จัดตั้งธนาคารออมสินขึ้นโดย พระราชบัญญัติธนาคารออมสิน พ.ศ. 2489 สังกัดกระทรวงการคลัง

สำนักงานธนานุเคราะห์ ก่อตั้งขึ้นในสมัย ๖ พญา จอมพล ป. พิบูลสงคราม ใน พ.ศ. 2498 ใช้ชื่อว่า “ธนานุเคราะห์” เมื่อขยายงานมากขึ้น จึงยกฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจเป็นโรงรับจำนำของรัฐบาลในปี พ.ศ. 2512 ใช้ชื่อว่า “สำนักงานธนานุเคราะห์” สังกัด กองประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย

รัฐวิสาหกิจประเภทเปลี่ยนสถานภาพมาจากธุรกิจเอกชน

โรงงานกระสอบ “บริษัท บางกอกกระสอบ จำกัด” ซึ่งตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2508 และในปี พ.ศ. 2508 รัฐบาลได้ใช้อำนาจตามมาตรา 17 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร มีคำสั่งให้โอนกิจการทรัพย์สินและหนี้สินของบริษัทตกเป็นโรงงานกระสอบของรัฐบาล อยู่ในสังกัดกระทรวงการคลัง

บริษัททิพย์ประกันภัย จำกัด เดิมเป็นบริษัทเอกชนที่ก่อตั้งขึ้นโดย ๖ พญา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี พ.ศ. 2494 ใช้ชื่อว่า “บริษัท ประกันภัย เอเชียติก จำกัด” ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “บริษัท รัชตประกันภัย จำกัด” ภายหลังได้เปลี่ยนชื่ออีกครั้งหนึ่งเป็น “บริษัท ทิพย์ประกันภัย จำกัด” เมื่อผู้ให้กำเนิดบริษัทถึงแก่อสัญกรรมในปี พ.ศ. 2507 รัฐบาลให้โอนหุ้นของ ๖ พญา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และท่านผู้หญิงวิจิตรรา ธนะรัชต์ ไปเป็นของกระทรวงการคลัง ต่อมาในปี 2518 รัฐบาลได้โอนหุ้นของ จอมพล ประภาส จารุเสถียร ไปเป็นของกระทรวงการคลังอีกทำให้กระทรวงการคลังมีหุ้นอยู่ในบริษัทเกินกว่า 50% บริษัทจึงกลายสภาพเป็นบริษัทรัฐวิสาหกิจไปในที่สุด ●